

Beóka Balázs:

EGY SZOBOR RÖVID TÖRTÉNETE

*„Életet és halált lehetetlen nem egybelátni. Élet és halál nem más, mint
kettétört öröklét, meghasonlott valóság”*

Pilinszky János

I.

Gyermekkorom egyik meghatározó színtere édesapám laborja volt. A végtelenségig tudtam volna szemlélni, hogyan szelídíti meg az anyagot és formálja kénye kedve szerint, hogyan uralja ezeket a szélsőséges elemeket. A kohó mélyén elterülő világban órákon át vizsgáltam, hogyan viaskodnak a kobalt utolsó szilárd szemcséi az emésztő forrósággal szemben. Az anyag válasza tűrőképessége határán az abszolút engedelmesség. Matéria tömkelege, legszilárdabb fémtől, a legpuhább viaszig, mind fejet hajtott édesapám akarata előtt. Ez a feltétel nélküli engedelmesség, az alkímia e csodája teljességgel elbűvölt. A fém elérte szabad állapotát, folyékony lett, de új alak felvételére kényszerítették. Azzal, hogy formába öntötték, Édesapám akarata érvényesült az „övé” felett. Azonban nem hagyott nyugodni a kérdés, mi az anyag igazi természete? Mi történik akkor, ha szabadjára engedem korlátozások nélkül?

Folyékony fém esetében megnyílik az anyag mozgástere, egy szabadabb állapot jön létre, hozzájárulva a számára kellemes formák felvételéhez. Hogy feltáruljon az anyag valója, le kell redukálnom a rá ható erőket, melyek tetején a gravitációs erő áll. A folyékony fém kiöntve a legmélyebb energiaszint elérésére törekszik, a levegő közege nem gátolja, így elterül a térkö vízsztésén. Kellemes alak számára ez, a kint. Most azonban a vörösen izzó fém ellenpólusában megjelenik az éltető víz. Élet és halál találkozása. A nézőpont kérdése esszenciális. Fém, mellyel gyilkolunk, vagy életet óvunk, víz, melytől függ az ember, s melybe bele pusztul. A víz felhajtó ereje lecsökkenti a fém súlyát, helyet adva a szabad terjeszkedésre. A hideg közege megdermeszti, konzerválja ezt a misztikus állapotot, feltárva az anyag igaz természetét, a bentet. Ugyanezt a folyamatot megvizsgálom atomi szintű közelítésben. Az

alumínium atomja legalább kétszer kisebb, mint egy vízmolekula. A kristálytisztá folyadék után felnagyítom a vízmolekulákat, ezeket folyadékkal telt gömbökkel szemléltetem, s meglátjuk, hogy a fém forró közege hogyan viszonyul egy ilyen atomi szintű nagyításban. Mindig van egy bentebb lévő állapot. Ahogy az atomos, az oszthatatlan részecske is osztható, a bent is korlátlanig tagolható. Fel akarjuk fogni ezt a végtelent, de csak apránként. Világunk megértéséhez határok felállítására van szükség, mint például a fizika törvényei. Ezek a határok a mi korlátolt elménk jelképei, így próbáljuk megemészteni a körülöttünk lévő világot. De ahogy ismereteink tágulnak, úgy nő az éhségünk a még nagyobb darabra.

II.

Egy új kohó készül. A labor szinte szakrális fűjtatója nem képes ekkora mennyiségű fém felszabadításához. Egy régi vödör kibélelése cementággal megfelelően helyettesíthet egy ipari kohót, csak gondoskodni kell arról, hogy az oldalsó nyíláson keresztül egy hajszáritó folyamatosan lélegeztesse a vörösen izzó szenet. Két méter magasságra felszökell ez a katartikus erő, s a tűzhányó magvában megelevenedik előttem a szingularitás végtelene, az

„ősatom születése”. Lüktető, szinte erotikus erejű kép. 700 Celsius fok környékén a szilárd anyag életre kel a kohó hívogató melegében, s teljesen folyékonná válik. Vízbe merítem a forró fémot, s megindul a süllyedés a hordófenék aljára. Az anyag csáp szerűen küzd lefele, nyugalmat remélve a gravitációs erő örvénylő vonzása elől. A víz közege miatt veszít súlyából, szabad utat engedve ezzel a vég nélküli burjánzásnak, amorf alakok születésének. Az útjába kerülő akadályok érdekes metaforaként beleégnek az anyagba, s cipeli tovább élete során. Iszonyatos karjaival előre löki magát, s négykézláb menekül a félhomályba. Hirtelen a jéghideg víz megállásra készíti, a fém hólyagos ujjai lelassulnak, nem kapálóznak már oly hevesen a nyugalmat jelentő sötétség irányába. A folyamat megáll.

Hatalmas sistergés. Az edény alján kiszökő izzó fém átégetve mindent, elárasztja a kertet. Kezemet mélyen behelyezem a tartályba. A víz meleg közege óvatosságra int, még forró az anyag. Végig tapogatom az élőlényt a színes gömbök sűrűjében. Végig futtatom ujjaim a hosszú karok kemény gyümölcsein. A balesetnek köszönhetően lábat növesztett magának a borzalom, s belekapaszzkodott a vastag tartály kemény kérgébe. Miután levedlette műanyag burkát, saját szemünk láttára állt talpra az entitás dermesztő mozdulatlanságával. A fémbe felszabaduló légbuborékok kemény falakkal veszik körbe csillogó testüket. Amorfgömbök, a szürrealitást megszegyenítő formák, kígyóként csavarodnak egymás nyakába, nyúlánc testük szerpentinén.

A szilárd test hirtelen megmozdul. Formák és ívek káoszában egy konstans születés veszi kezdetét. A purgatórium manifesztumában, a félkész dombormű aláveti magát a teremtő képzeletnek, s meghajlik akarata előtt. E szobor kavalkádja önkényes gondolataim csataterévé változott. Az itt keletkezett alakok átszakítják a valóság szövetét, majd visszabuknak a szobor testébe. Találó parafrázisa ez a fekete lyukak mélyén elterülő világnak, hol a számunkra ismert kozmosz darabokra hull, határtalan összefonódásokat eredményezve¹. Végtelen formák születésének bölcsője ez. Az elképzelhetetlen megtestesülése, avagy a teremtésnek ez az önhatalmú, szinte despotikus léte teljességgel lenyűgözött.

Maga az alkotás folyamata is egy élet és halál közti állapot. Mint Pilinszkynél a vadászat passzív-aktív szerepe, az alkotó elme élete is részleges, mégis egész. A gondolat keletkezéséig a tudat stagnál, majd a szunnyadó állapotból egy születés veszi kezdetét. „Valami tűz élni akar, feléled, végighalad a vezető kézen, eléri a hordozóját és elárasztja, majd a kipattanó szikra bezárja a kört, amit le kellett írnia: visszatér a szembe, és azon túlra” (2). Rendkívüli intenzitása révén a tűz hamar kialszik, visszatér a csend és a várakozás. A teremtésnek ez az önkénytelenül kialakuló izzása szélsőséges állapotokat is eredményezhet, melynek tüzeiben, a kohó melegében, felemésztődhet maga az alkotó is.

---

¹A fekete lyuk mélyén a fizika törvényei megszűnnek létezni. Ha egy űrhajós áldozatul esik gravitációs erejének és átlépi az eseményhorizontot, a rá ható erők széttépik, viszont kívülről szemlélve az öröklét mozdulatlanágába dermed, mert a fény sem tud elszökni a sötét csillag vonzásától. Miközben az űrhajós kívülről lebeg a szemünk előtt, belül már életét veszítette. Egy élet és halál közti állapot megdermedése ez, mely magában rejti a végtelent.

III.

„A Lében lélegzés van, és a cselekvésszenvedés oly kevésbé szétválaszthatóak, hogy nem tudni már, ki az, aki lát és akit látnak, ki az, aki fest és akit festenek. Mondhatni az ember abban a pillanatban születik, amikor az anyatest mélyén csupán virtuálisan látható valami egyszerre láthatóvá válik számunkra és önmaga számára. A festő látása folyamatos születés.” (3)

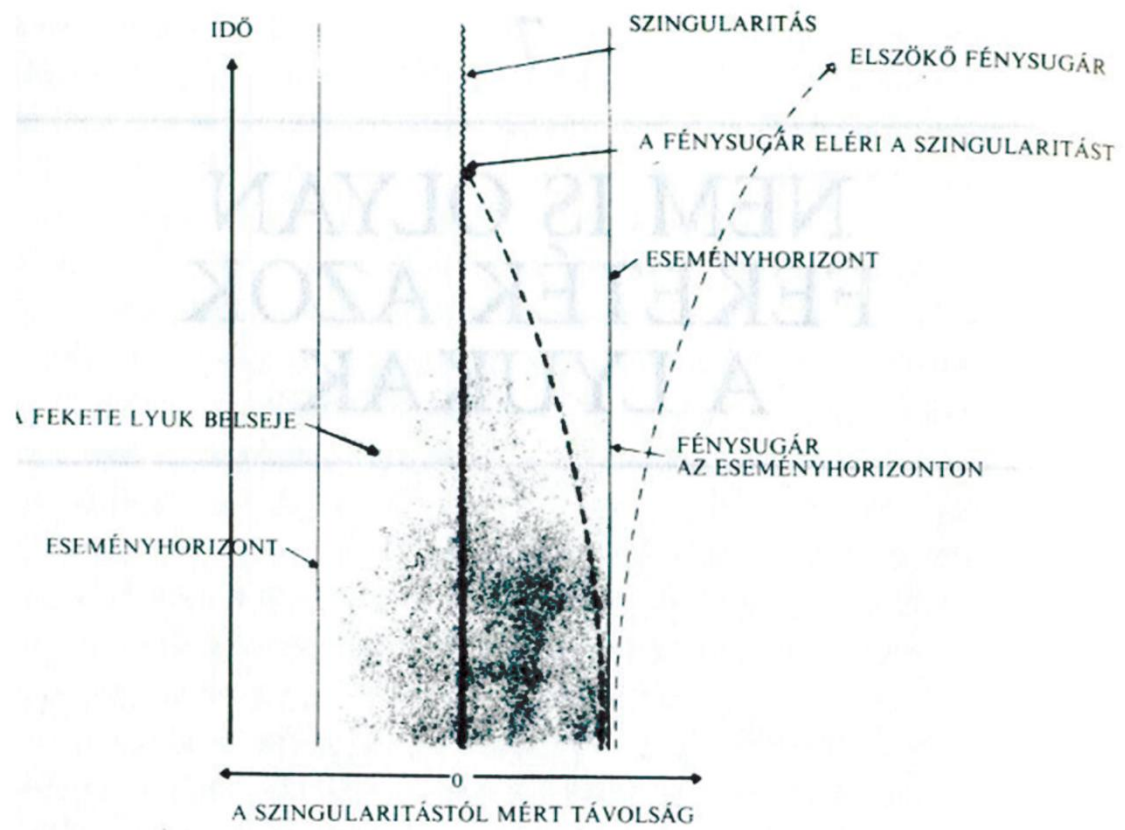
Merleau-Ponty fogalmát az érzékelő és az érzékelt osztatlanságáról a szobor és a szemlélő közötti viszonyban vizsgáltam. „Nem én nézem a dolgokat, a dolgok néznek engem.” Nem én akarok belefúrni a szobor mélyébe, hagyom, hogy ő árásson el érzéssel, s belülről szakítson szét. Csontfekete szemgödreivel gondolataim legmélyéig hatol. Saját meglévő világomat projektálok bele, részt veszek az alkotásban, s immáron, nem mint két külön dolog létezőnk. Önmagamat szemlélem, s beleadok egy darabot saját testemből. Az alkotás folyamata megköveteli ezt az áldozatot.

Az alkotás születésekor nehezemre esett elvonatkoztatni a saját valóságomtól. Ki kellett lépni ebből az immanenciából, hogy lássam, az anyag igazi természete egy tükör, mely nélkülem nem tárta volna fel magát. Maga a kint, mely paradox összefonódása révén feltárta számomra a bentet. Ugyanúgy, ahogy a szoborban saját képem szemlélem, a szobor is vizsgálja bennem önmaga reflexióit. Saját szubjektív valóságom manifesztuma ez. A tükör viszont nem árul el, mint valami mechanikus trükk, mely egyben megnyugtató, és elszomorító. Viszont az őszinte alkotáshoz az érzelmek megjelenítése nélkülözhetetlen. Kifejezőmódjára számos metodika, hivatás született az évezredek során. A női test lefestése előtt, végig tapintva a csont és hús finom szövetét, kezünk érintése megjegyzi a puha formák kellemes melegét, íves domborulatait, s alkotás közben az érintés emlékezete vezeti kezünk minden mozdulatát. A két és háromdimenziós világ találkozása ez. A szoborkészítés is a festészet egy perspektívája, melyben a kohó az ecset, az anyag a festék, s a vászon a tér. Gyakorlása közben, az alkotás gyönyörén keresztül újabb és újabb aspektusait világítja meg előttünk életről, halálról, a köztes létről, s legvégül önmagunkról.

- (1) Pilinszky János füveskönyve: csönd és közelség 24. o.
- (2) Klee, W. Grohmann idézi, i.m. 9. o.
- (3) Maurice Merleau-Ponty: A szem és a szellem 9. o.

7.1 ÁBRA